

ISBN: 978-625-7587-84-6

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 547

İnceleme

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Aykut Ertuğrul

Yayıma Hazırlayan
Turgay Anar

Düzeltilen
Zehra Turhan

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Nilgün Sönmez

1. BASKI

Ekim 2021
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 49619
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212.612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Matsis Matbaa Hizmetleri
San. ve Tic. Ltd. Şti
Sertifika No: 40421
Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.
No: 51 Sefaköy Küçükçekmece /
İstanbul Tel: 212 624 21 11

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Öteki Aynasında Kendini İzlemek

Ahmed Midhat Efendi ve Gaspıralı İsmail Bey'in
Romanlarında Oksidentalizm

DEMET KOÇYIĞIT

Demet Koçyiğit

2009'da Gaziantep Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. 2013'te "Safahat'ta İnsanın Zaman, Mekân ve Eşya ile İlişkisi" adlı tezi ile Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde yeni Türk edebiyatı dalında yüksek lisansını tamamladı. Yüksek lisans tezinden hareketle kaleme aldığı *İnsanın Şiirle Yeniden İnşası: Safahat'ta Zaman, Mekân, Eşya ve İnsan* adlı çalışması 2016 yılında Şule Yayınları tarafından yayımlandı. 2013 ve 2015'te Leiden Üniversitesi'nde edebiyat teorisi ve Osmanlı sosyal tarihi üzerine dersler aldı. 2013'te Ürdün'de Qasid Institute'te Arapça eğitimi aldı. 2015-2016'da TÜBİTAK desteği ile Oksidentalizm araştırmaları için misafir araştırmacı olarak North Carolina Üniversitesi'nde (UNC at Chapel Hill) bulundu. 2016-2018'de çeşitli araştırma ve proje çalışmalarını Hollanda'da sürdürdü. 2018'de Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde tamamladığı çalışması "Türk Edebiyatında Oksidentalizm Tavrı: Ahmed Midhat Efendi ve Gaspıralı İsmail Bey Örneği" ile edebiyat doktoru oldu. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümünde doktor öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	11
GİRİŞ.....	13

BİRİNCİ KISIM

OKSİDENTALİZM, EDEBİYAT VE TARİHİ ORTAM 19

Kavramın Kökeni ve Literatür Açısından Oksidentalizm... 21

Oksidentalizm Çalışmalarında Genel Çerçeve..... 42

Oksidentalizm ve Edebiyat Çalışmaları..... 47

Oksidentalizm'in Edebiyat İncelemelerinde Yeri Nedir? 47

Bir Oksidentalizm İncelemesi Olarak Öteki Aynasında

Kendini İzlemek: Ahmed Midhat Efendi ve Gaspıralı

İsmail Bey'in Romanlarında Oksidentalizm 53

OKSİDENTALİZM 57

1. Doğu-Batı İkilemine Doğru Ben-Öteki ve
Özne-Nesne İlişkisi..... 57

2. Doğu-Batı Karşılaşmasında Tanıma ya da Tanımlama.. 68

ON DOKUZUNCU YÜZYIL OKSİDENTALİZM'İNDE

İKİ YAZAR: AHMED MİDHAT EFENDİ VE

GASPIRALI İSMAİL BEY 85

1. On Dokuzuncu Yüzyıla Kadar Avrupa, Osmanlı ve
Rusya Coğrafyasının Durumu..... 86

2. On Dokuzuncu Yüzyıl Dünyasında

Ahmed Midhat Efendi ve Gaspıralı İsmail Bey.....	96
3. Gaspıralı İsmail Bey Avrupada, Ahmed Midhat Efendi Rodos'ta	112
4. Ahmed Midhat Efendi ve Gaspıralı İsmail Bey'in Yayıncılık Serüvenleri	120
5. Ahmed Midhat Efendi Avrupada, Gaspıralı İsmail Bey Müslüman Dünyada.....	131
6. II. Meşrutiyet ve Rus Devrimi	137
7. I. Dünya Savaşı'nın Arifesinde	142
OKSİDENTALİST ELEŞTİRİYİ HAZIRLAYAN UNSURLAR: GENİŞLEYEN İMKÂNLAR, DARALAN ALANLAR	149
1. On Dokuzuncu Yüzyılda İfade Araçları ve İletişimin Değişen Şartları	150
2. İletişim Kanalı Olarak <i>Tercümân-ı Hakikat</i> ve <i>Tercüman</i>	154
Ahmed Midhat Efendi ve Gaspıralı İsmail Bey'in Etkilediği İsimler	162
Ahmed Midhat Efendi'nin Rusya'daki, Gaspıralı İsmail Bey'in Osmanlı'daki Okurları.....	168
Farklı Coğrafyaların Temas Alanı Olarak Gazete.....	175
3. Aydın Kimlik Olarak Yazarın Siyaset ve Toplum Arasındaki Konumu.....	182
4. Okuru Merkeze Alan Edebî Üretim.....	189
SONUÇ.....	203

İKİNCİ KISIM

ROMANDA OKSİDENTALİST ELEŞTİRİ	211
EDEBİYAT ZEMİNİNDE ÖTEKİ'NİN KURGULANMASI: GENELLEME VE SEÇME	219
1. Yazar ve Kurgu.....	219
2. Öteki'yle Karşılaşma.....	220

3. Kadın ve Ahlak	227
Ahmed Midhat Efendi'de Batılı Kadın Tipleri.....	227
Gaspıralı İsmail Bey'de Değişen Batılı Kadın Algıları ...	243
4. Eğitimin Niteliği ve İşlevi	250
5. Gelenekler ve Kültürel Özellikler.....	258
Ahmed Midhat Efendi'nin Romanlarında	
Din Anlayışı, Sosyal Hayat ve Medeniyet.....	258
Gaspıralı İsmail Bey'in Romanlarında	
Din Anlayışı, Sosyal Hayat ve Medeniyet.....	282
6. Sömürgecilik, Oryantalizm ve Milliyetler.....	288
Ahmed Midhat Efendi'de Oryantalist Algı ve	
Oryantalizm'in Etkilerine Yönelik Eleştiri	288
Ahmed Midhat Efendi'de Milliyetler Bağlamında	
Genelleyici Yaklaşımlar ve Sömürgecilik Eleştirisi.....	307
Gaspıralı İsmail Bey'de Sömürgecilik ve	
Oryantalizme Bakış, Milliyetler Bağlamında	
Genelleyici Yaklaşımlar.....	317
OKSİDENTALİST ELEŞTİRİNİN KAYNAKLARI.....	329
1. Batı'ya Yönelen Doğulu Ben Kimliği.....	329
2. Tarihî Bağlam ve Güncel Siyasetin Kurguda Rolü	345
3. Doğu'nun ve Doğuluların Batı Tecrübesi.....	355
4. Öteki'yi Kurgulamada Batılıların İşlevi.....	369
ÖTEKİ'Yİ KURGULARKEN BEN'E YÖNELME	381
1. Ben'in Eleştirilmesi.....	381
2. Ben'i Olumlayan Tepkiler	396
3. Kurguda Gerçeklik İddiası.....	407
HÂKİM KİMLİK VE ÖNCÜ MİLLET TASAVVURU	415
SONUÇ.....	433
SON SÖZ	441
KAYNAKÇA.....	455

Elif Nevra'ya...